

A consideración social do galego no século XIX e os intentos de modificala

CARME HERMIDA

O exame dos distintos textos do século XIX revélanos que a distribución dos idiomas falados na Galicia desta época se rexe basicamente por criterios socioeconómicos (1). Os distintos niveis de uso das dúas linguas pódense resumir dicindo que ó castelán lle estaban reservados os ámbitos da política, da cultura e do poder económico e o hábitat urbano porque era a lingua falada polo estatus socioeconómico alto, detentador do poder; o galego, pola contra, estaba circunscrito ó ámbito da coloquialidade e da oralidade e ó mundo rural porque os seus falantes, pertencentes á clase menos poderosa economicamente, tiñan vedadas tódalas parcelas do poder.

Nesta pequena contribución intentaremos establecer cal era a consideración social e o prestixio do que dispuña cada unha das linguas en conflito e cales foron os argumentos utilizados polas persoas comprometidas na defensa do galego para deteren as constantes infravaloracións da lingua propia de Galicia e o progresivo abandono que dela facían os seus falantes.

1. A CONSIDERACION SOCIAL DO GALEGO

Dado que o galego era o idioma das clases inferiores non é difícil imaxinar que esta lingua era obxecto dunha consideración negativa por parte daqueles que, sendo superiores económica e socialmente, dispuñan, amais, dun código lingüístico diferenciado que lles permitía manifestar en todo momento o seu posto de privilexio e mirar con desprezo ós falantes de galego (2). Non se contentou, sen embargo, este colectivo coa simple ostentación da súa superioridade, senón que se embarcou, a través da prensa e, sobre todo, do seu comportamento diario, nunha campaña de desprestixio do galego e dos seus falantes.

---

(1) Aínda que son 5 os criterios que se desprenden da asignación que se fai das dúas linguas nos textos da época -xeográficos, culturais, de estatus social, profesionais e de hábitat- todos eles poden ser reducidos a un só, aquel que contrapón o idioma falado polas clases socioeconómicas poderosas ó que empregan as clases oprimidas. Para un estudio detallado do tema véxase C. Hermida "Contribución á caracterización sociolingüística da segunda metade do século XIX", en *Cadernos da lingua*, 1 (1º semestre, 1990), Real Academia Galega, A Coruña, 57-78.

(2) A isto refírese J. A. Saco Arce no seu artigo "Poesía gallega contemporánea. Sus defectos más comunes. I", en *El Herald Gallego*, Ourense, 1 (5.1.1876), 4, cando fala de "esta lingua tan amada de los antiguos trovadores, como desdeñada hoy de aristocráticos pedantes".

Os argumentos (3) dos que se serviron para infravaloraren a lingua galega refírense, fundamentalmente, ás súas características expresivas, pero tamén os hai que fan referencia á súa incapacidade para amoldarse ás condicións da sociedade moderna, etc. Entre os máis comúns pódense salienta-los seguintes:

1) O galego é un idioma rudo que non resiste a comparación coas excelencias do castelán:

"¿Podremos asegurar juiciosamente que sea mas rico, mas armonioso, mas enérgico el dialecto gallego que el idioma castellano? (...) El dialecto gallego, fuerza es decirlo, conserva en lo general cierta rudeza y desaliño propio de la época que recuerda" (4).

Amais desta rudeza é árido, inflexible e carece de expresións axeitadas para tódolos sentimentos:

"Se obstinaban en presentárnoslo como un dialecto desprovisto de galas, rudo e inflexible" (5).

"Ises barafullas que din qu'a nosa lengua é árida e falta de espresión e melodía" (6).

2) Debido a que o seu uso está restrinxido ás clases traballadoras, non é un idioma digno de ser empregado pola xente culta, nin tampouco é apto para os asuntos científicos:

"Que [o galego] inda que esprica as ideas da gente do pobo, non pode esprical-as dos señores: esto é canto teñen que decir como disculpa eses espallafatos. E non hay que lles pedir ja mais motivos da tarefa que se impoñen porque logo botarían pol a boca unha runfra de herexías: que hoxe aspirase á unidade (así como quen aspira o ar), e que o gallego non vai co a época amen de outras e outras mais pol-o geito; e aínda si se lles apoupara un pouco, berrarían decote engayolándose: ¿cómo a gente ilustrada, nos, os da clase escollida que dirige a sociedade habíamonos rebaixar á falar gallego" (7).

"La opinion de que el gallego es sólo á propósito para la expresion de sentimientos bajos y groseros, y que sólo puede dignamente ponerse en zafios y rústicos lábios" (8).

"Nosos nemigos (sabédolo millor qu'eu) por non saberen xa que desiren, din qu'o linguaxe gallego é fala de bestas, que con il soilo pódese falar de cousas d'a montaña, mais non científicas, nin moito menos" (9).

3) O uso da lingua galega é un índice claro da falta de progreso e cultura na que vive o pobo galego:

"Subdividida entre nosotros la población campesina, y alejada del continuo trato de las ciudades y villas de alguna importancia, de las que está separada tanto por sus costumbres

---

(3) Algúns deles, os menos, coñecemoslos a través de referencias directas, é dicir, os propios autores inclúen nas súas obras comentarios contrarios á lingua galega. A gran maioría chegaron a nós de maneira indirecta, é dicir, recollidos como mostras dun estado de opinión, contra ó que se reacciona, en traballos favorables ó Rexurdimento.

(4) V. Pueyo, "El dialecto gallego y la Unidad Ibérica", *El Pensamiento de Galicia*, Ferrol, 12 (15.2.1866), 180.

(5) "A 'El Diario de Lugo'. I", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 4 (21.1.1877), 1.

(6) V. Lamas Carvajal, "Prólogo", en *Espiñas, follas e froles. Ramiño Primeiro*, Impr. de J. M. Ramos, Ourense, 1875, 5.

(7) M.B.F., "¿Antipatriotas?", en *Revista Gallega. Semanario de literatura e intereses regionales*, A Coruña, 116 (23.5.1897), 1.

(8) J. A. Saco Arce, "La poesía gallega contemporánea. Sus defectos más comunes. II", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 2 (8.1.1876), 9-10.

(9) M. Comellas, "Recreacións científicas", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 33 (12.8.1875), 250.

cuanto por su diversa posición social, existe aun en ese estado de escasísima cultura que muy bien pudiera calificarse de grosera rusticidad en determinadas puntos. Ya se examine su dialecto, que casi es el mismo idioma castellano del tiempo de Alfonso X el Sabio: ya se estudien su agricultura y su industria con todos sus defectos y sus antiguos procedimientos: ya se observen sus trajes, su carácter y sus hábitos; siempre se deducirá que nuestros campesinos no dieron ni un solo paso hácia el progreso, desde hace algunos siglos" (10).

A comparación do galego co castelán antigo é abondo expresiva para mostrar-la inmovilidade do idioma. No mesmo tema incide J. de Villarroel, quen tamén introduce a idea de que falar castelán é falar ben e, por deducción, falar galego é falar mal:

"La lengua que habla el vulgo es casi la castellana antigua del tiempo del Rey D. Alonso el Sabio, siguiendo el estilo de las partidas, y simbolizando en mucho con los Portugueses sus vecinos: los nobles hablan tan bien como en Castilla; y en todo lo demás son como los mejores Españoles" (11).

Consecuentemente coa opinión que se ten da lingua, os seus usuarios son tamén descalificados en parecidos termos:

"¿Que el gallego es defectuoso, pobre, *bárbaro*? Miente quien tal diga; no conoce lo que es objeto de sus escarnios, ignora lo que es motivo de sus odios. Estúdiase atentamente ese dialecto, ó idioma, que para el caso igual significa, y después se verá que no es "ordinaria" la señorita que lo hable, ni "paletto" el joven que lo escriba, ni cursi el poeta que para dar rienda suelta á su inspiración canta en gallego las alegrías de su alma ó llora inconsolable las tristezas de su corazón" (12).

E se despois disto alguén ten a ousadía de empregar esa lingua tan vilipendiada, as reaccións van ser unánimes: burla, chanza e escarnio por non saber expresarse no idioma da cultura:

"La lengua de nuestros abuelos, única que se habló por espacio de muchos siglos, hoy nos causa risa y es oída con menosprecio; en vez de estrechar relaciones con nuestros hermanos, los despreciamos y escarnecemos" (13).

"Un niño entró en la escuela; era un pobre aldeanito, y no sabía hablar castellano (...) Y todos los demás niños se echaron a reír de él, y se mofaron de su ignorancia" (14).

"Fuera del hogar, ya sea en la escuela de primeras letras ó en las cátedras de segunda enseñanza, era cosa corriente, allá por los años de mi niñez, que el maestro ó el catedrático, en vez de corregir á secas, sazajaran con la sátira punzante, ó el comentario ridículo y despreciativo, que coloreaba de rubor la mejilla, el asomo imprudente de alguno de aquellos galleguismos" (15).

---

(10) V. Pueyo, "Presente y porvenir de Galicia", en *El Pensamiento de Galicia*, Ferrol, 5 (15.11.1865), 83.

(11) J. de Villarroel, *Diccionario nomenclátor de las ciudades, villas, aldeas, caserías, cotos, ventas, castillos y prioratos de todo el reyno de Galicia*, Santiago, 1810, XVII-XVIII.

(12) A. Reig Saco-Arce, "El habla gallega", *Revista Gallega. Semanario de literatura e intereses regionales*, A Coruña, (3.12.1899), 1-2.

(13) M. A. Corzo, *El cancionero de Galicia. Colección de leyendas históricas y tradiciones populares de Galicia, escritas en verso y enriquecidas con notas históricas y biográficas*, Santiago, Establ. Tip. de José Rodríguez y Rubial, 1961, 266-267.

(14) M. Murguía, *La primera luz*, Soto Freire, Lugo, 1868. Este texto fora editado por primeira vez pola imprenta de J. Compañel de Vigo no 1860 e declarado libro de texto para as escolas de Galicia pola Real Orde de 26 de abril do mesmo ano. Tirado de M. Murguía, *Política y sociedad en Galicia*, Akal, Madrid, 1974, 158.

(15) F. Martínez Santadrán, "El dialecto gallego en Buenos Aires", en M. Castro López, *Almanaque gallego para 1902*, Buenos Aires, Impr. de El Correo Español, 1901, 18.

2. A XESTACION DO AUTOODIO

Todos estes comentarios, pequenas mostras do estado de opinión da época, tiveron obrigatoriamente que afectar e modifica-lo comportamento dos galego falantes con respecto á súa lingua. A vergonza por empregar un idioma que era obxecto de desprezo foi a primeira manifestación da presión exercida sobre eles polos castelán falantes:

"Esa vergonzosa preocupacion que nos hace ruborizarnos de hablar con pureza el lenguaje de nuestros abuelos" (16).

"¿Que vitalidad puede tener un dialecto que es desconocido y hasta vergonzoso el hablarlo para los mismos naturales del país?" (17).

"Pra que leéndoo entr'eles, vexan que non é vergonza, cal pensan, o espresarse n'a sua rica fala" (18).

"Solamente os fillos de Galicia, facéndose repitição dos probes ditos, recollendo o sambenito d'o menosprezo c'o qu'os demais queren marcal-os, teñen vergonza d'a lingua que falaron de picariños, e xusganse moi lidos, enfeixando enriba d'o linguaxe a inonimia que botaron estraños n-o chan gallego" (19).

"La estúpida manía de avergonzarse de usar su lengua nacional" (20).

Este sentimento e o feito de ser branco diario das chanzas dos "señoritos" leva ós galego falantes a intentaren elimina-las causas que orixinan a súa mala consideración. Comezan daquela un lento e penoso proceso de abandono da lingua. E como é posible que por "iñorar espriçarse n-o idioma oficial" (21) non poidan realiza-lo seu desexo de inmediato, queren educa-los seus fillos na lingua de prestixio:

"En la conversacion familiar advertimos que hay madres que reprenden á sus hijos solo por hablar *en gallego*" (22).

"Son gallegos que reprenden y censuran acremente á cualquier persona de su familia que incurra en el grave delito de expresarse por medio de frases gallegas, al intervenir en una conversación" (23).

"Xuran e perxuran que son gallegos á moita honra, e falan un chapurrado d'os infernos, e si os seus fillos falan gallego rifañlles; dándolles á entender que o falalo é vergonza" (24).

---

(16) J. A. Saco Arce, "Poesía. II", *op. cit.*, 9.

(17) J. Sieiro, "El porvenir del dialecto gallego", en *La Ilustración Gallega y Asturiana*, Madrid, 25 (10.9.1879), 299.

(18) V. Lamas Carvajal, *op. cit.*, 7.

(19) "¿Quién somos? ¿Á que vimos?", en *Galicia. Ciencias-Literatura-Artes*, Ferrol, 1 (10.5.1885), 2.

(20) "El idioma gallego en las escuelas", en *Revista Gallega. Semanario de literatura e intereses regionales*, A Coruña, 213 (9.4.1899), 1.

(21) M. Pardo Becerra, "D'a fala gallega. II.", en *A Monteira. Somanario de intreres rexionales e literatura*, Lugo, 4 (26.10.1889), 28.

(22) "Bibliografía. Versos gallegos de Don José Pérez Ballesteros", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 311 (28.9.1878), 1.

(23) "A 'El Diario de Lugo'. II", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 5 (5.2.1877), 1.

(24) "Os inocentes gallegos", en *O Tío Marcos d'a Portela*, Ourense, 160 (26.12.1886), 3.

Outra consecuencia da negativa consideración social do galego é non só a infravaloración dese idioma, senón o produci-lo efecto contrario sobre o idioma A ou castelán, a súa sobrevaloración. Ilustrativo ó respecto é o comentario desta muller que, na conversa cuns "cadiceños", lles dá toda a razón cando comparan os galegos coas vacas e afirma que "a ir yo á esas terras, no hubiera vuelto á la mia, que siquiera por solo oír hablar á todo el mundo castellano y andaluz, estaria uno á media ración" (25).

A presión social a que estaban sometidos os galego falantes por empregaren unha lingua desprezada e despreziable, a infravaloración da propia persoa e da causa que provocaba o escarnio dos máis, xunto coa constatación de que o idioma é unha das barreiras, a máis visible socialmente, que os afastaba do estatus dominante e os calificaba instantaneamente como dominados, fai nacer neles o *autoodio* (26) ou sentimento de inferioridade provocado pola posesión de determinadas características que identifican o individuo como membro dun grupo que non está ben visto polas clases superiores. O abandono da lingua de instalación para adquiri-lo castelán é a consecuencia máis inmediata deste sentimento.

A intolerancia militante e as máis grandes descalificacións cara ós que aínda seguen a facer uso do idioma primeiro, son características comúns dos que, afectados polo autoodio, abandonaron a súa lingua:

"Pró la Habana, y pro Cais todos los del pueblo, chequitos y grandes, habran el andalú, y no coma por aquí que son gallegos coma las vacas" (27).

"Es un aristócrata campesino, el que en cierto departamento escribe y trabaja en favor del dialecto de su provincia, es un poeta, hijo de un panadero de la ciudad, el que combate por el idioma nacional.

El hijo del que todavia hablaba ayer el dialecto; le aborrece sin duda le parece un signo, de su antigua servidumbre y quiere despojarse de todo cuanto se lo recuerde" (28).

"Ningun idioma ha sido objeto de tan encarnizada guerra como el gallego: ninguno, doloroso es confesarlo, ha sido tratado con tan despreciativo desdén, aun por los mismos que lo oyeron hablar desde su infancia" (29).

3. INTENTOS DE MODIFICA-LA NEGATIVA CONSIDERACION SOCIAL DO GALEGO.

Á vista do desprestixio ó que estaba sometido o idioma, os homes e mulleres do rexurdimento, á vez que desenvolvían o seu traballo de creación ou investigación -ou mesmo antes-, tiveron que levas a cabo un labor de dignificación e defensa da lingua que mitigase na medida do posible a súa publicidade negativa.

Dado que a mala sona do galego se debía á presenza doutro idioma ó que lle eran concedidas tódalas virtudes que a el se lle negaban, a tarefa principal dos

---

(25) R. de Castro, "El cadiceño", en 1866. *Almanaque de Galicia para uso de la juventud elegante y de buen tono, dedicado a todas las bellas hijas del país*, Impr. de Soto Freire, Lugo, 1865, 38.

(26) R. Ll. Ninyoles, *Idioma y poder social*, Tecnos, Madrid, 1980, 149 e R. Ll. Ninyoles, *Cuatro idiomas para un estado*, Cambio 16, Madrid, 1978, 181.

(27) R. de Castro, *op. cit.*, 38.

(28) "Noticias de Galicia", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 6 (10.2.1877). O texto está tirado dunha obra francesa e cítase para exemplifica-lo caso galego.

(29) "A 'El Diario de Lugo'. II", *op. cit.*, 1.

seus defensores foi proporcionar argumentos que contribuísen á valoración positiva do galego, que paliasen a progresiva infravaloración dos seus falantes, que pasasen o seu abandono a prol do castelán e que axudasen ó avance do movemento reivindicador da lingua.

Co conxunto das argumentacións empregadas para lograr estes obxectivos pódense realizar dous grupos, atendendo ó aspecto no que incidan. Trátase de factores de prestixio, se a súa finalidade é salienta calquera característica que o coloque nun plano de igualdade, ou mesmo de superioridade, en comparación co castelán; ou factores de identificación, se o que se busca con eles é descubri-los lazos que unen os galegos coa súa lingua e que os obrigan a apreciála.

3.1. Factores de prestixio

Denominamos así tódalas argumentacións que serviron para contrarrestalo constante desprestixio a que estaba sometido o galego -que chegara ó extremo de ser considerado unha dexeneración lingüística incapacitada para expresa-los sentimentos máis elementais-, e que buscaban descubri-los méritos que fixeran del unha lingua tan digna de ser apreciada coma a castelá. A orixe latina, o esplendor medieval, o parentesco co portugués e as excelencias expresivas actuais foron as principais razóns que se argüiron contra unha infravaloración totalmente inxustificada.

A constatación de que o galego deriva directamente do latín, coa contribución doutras linguas, serve para replicar ós que o consideran unha burda alteración do castelán e tamén ós que o califican de áspero, duro, etc:

"¿Si pues, nuestro dialecto tiene por base los sublimes idiomas de Demóstenes, de Ciceron, Virgilio y Horacio á que criticarle de áspero, duro y monótono si es un símil de estos?" (30).

Se a base latina sitúa o galego ó mesmo nivel có castelán, a comprobación de que pola súa evolución está máis próximo ó niño có idioma de Castela e mesmo o feito de carecer de influxo árabe, concédelle unha superioridade notable:

"A poco que se observe, nótese que sus voces, en la mayor parte, son débil corrupción del latín, sin que se vean en el gallego, como sucede en el castellano, esas ásperas palabras que ha tomado del árabe, como un signo de su pasada servidumbre" (31).

O coñecemento da base latina permitiu tamén reivindicar para o galego, dende os principios da renacencia (32), o calificativo de lingua. O desterro da denominación dialecto non foi, con todo, dóada, fundamentalmente por problemas derivados da situación política de Galicia. Aínda que filoloxicamente estaba

---

(30) F. Fernández Anciles, "Importancia que debe darse al dialecto gallego", en *El País. Periódico de ciencias, literatura, industria y comercio*, Pontevedra, 57 (20.5.1858), 1.

(31) M. Murguía, *op. cit.*, 158.

(32) O primeiro texto que coñecemos que reivindique para o galego a categoría de lingua é de L. Martínez Padín, "Lengua gallega", en *Historia política, relixiosa y descriptiva de Galicia, I*, Madrid, Est. tip. de A. Vicente, 109-211.

aceptado por todos o seu carácter de lingua, ó estaren reservadas só para o castelán as funcións oficiais, foi considerado dialecto durante moito tempo (33).

O progresivo descubrimento da literatura medieval e doutros documentos da época escritos en galego (34) serviu para demostrar que este idioma posuía unha tradición como lingua de cultura moi anterior á do castelán. Ben porque a lírica dos cancioneros foi difundida moi tardiamente (35), ben porque o obxectivo básico era presentar feitos que colocasen o galego nun plano superior, estes datos foron empregados fundamentalmente para reclamar para el o mérito de primeiro idioma romance formado na Península:

"El idioma gallego resultado de los dialecto celtico y griego, conservados en parte hasta el día, ha sido el primero que se formó con la corrupcion de la lengua latina en los primeros países libres del yugo mahometano" (36).

Polo uso que del fan os trobadores non galegos e sobre todo o rei Afonso X, conclúese que nesta época estaba estendido por toda a Península e que, polo mesmo, del deriva o castelán:

"España debe agradecemento y-agradecemento grande ó gallego y-ó catalán, pois se d'aquel ten orixen a lengoa que pasa por oficeal, d'este ten un poema épico d'empörtáncea" (37).

A filiación do portugués co galego foi un mérito máis a engadirle a este e tamén unha nova razón que invalidaba a súa infravaloración:

"Y sin embargo, estas condiciones esenciales de su carácter, han venido negándose con deplorable frecuencia por quienes con mas ignorancia que conocimiento de su origen se obstinaban en presentarnoslo como un *dialecto* desprovisto de galas, rudo é inflexible, cuando al propio tiempo estos supuestos *filólogos* no vacilaban en afirmar que el portugués era una lengua melodiosa, siendo asi que esta no es otra cosa que una hija legítima de la gallega, y que debe unicamente su preponderancia á ser hablada por una nacionalidad formada al separarse el que hoy se llama Reino de Portugal, de lo que en la actualidad constituye la nacion española" (38).

A comprobación de que na actualidade está dotado dunha grande expresividade, posta de manifesto fundamentalmente a través da adxectivación positiva, e de que posúe expresións e xiros superiores ós de castelán, serve para concluír que o galego é digno do aprecio dos seus falantes, non só porque ten un pasado ilustre, unha orixe nobre e un fillo importante, senón porque tamén hoxe cumpre tó-

---

(33) Véxase ó respecto F. Rodríguez, *Análise sociolóxica da obra de Rosalía de Castro*, AS-PG, A Coruña, 1988, 340-351.

(34) Sobre este aspecto véxase T. López Fernández, *A difusión dos cancioneros galego-portugueses na Galicia do século XIX*, Memoria de Licenciatura (inédita), Facultade de Filoloxía, Universidade de Santiago, 1989.

(35) As composicións dos cancioneros non foron coñecidas ata 1886, data da publicación dos tres tomos de *El idioma gallego. Su antigüedad y vida* de Antonio de la Iglesia, Latorre y Martínez Editores, A Coruña.

(36) J. Verey y Aguilar, *Historia de Galicia. Primera parte, que comprende los orígenes y estado de los pueblos septentrionales y occidentales de la España antes de su conquista por los romanos*, Imprenta de D. Nicasio Taxonera, Ferrol, 1858, 116, nota 1.

(37) A. M[ontengro], "Cuesteón empörtante", en *A Monteira. Somanario de intrses rexionales e literatura*, 29 (19.4.1890), 226.

(38) "A 'El Diario de Lugo'. I", *op. cit.*, 1.

dolos requisitos que capacitan unha lingua para ser empregada polos seus falantes en tódalas necesidades da vida e para non ser desprezada por eles:

"Si fuéramos á hacer un trabajo filológico, veríamos que tiene una multitud de voces peculiares, de las cuales algunas sobrepujan á las de la lengua castellana por su significacion" (39).

3.2. Factores de identificación

Unha vez demostrado que, filologicamente, o galego está dotado de tódalas características necesarias para obte-la estima dos seus falantes, cumpría achegar argumentos e razóns que encarreirasen, potenciasen e, se cadrar, que obrigasen a esa estimación. Aparecen así os factores de identificación, que poden ser de dous tipos, individual e colectivos.

Os factores de identificación individual comprenden as referencias ó galego como lingua falada na infancia polo propio individuo, ou polos parentes máis próximos, pais e avós. Con eles preténdese trasvasa-lo afecto que o adulto sente cara a esa etapa da súa vida e cara á súa familia, á lingua intimamente relacionada con elas:

"¿Por qué no hemos de hablar en la lengua con que nos arrullaron nuestras madres en sus amorosos brazos? ¿No suenan aun en nuestros oídos como ecos de dulcísima música las tiernas palabras que entre apertas y vicos nos decían al oído?" (40).

Superando o plano da individualidade, un novo medio de dete-la infravaloración do idioma consiste en pór de manifesto a identificación existente entre a colectividade e a lingua por ela creada. Presentando a lingua como a manifestación máis xenuína do pobo que a creou chégase á conclusión de que a actitude que ante ela se tome vai reverter inmediatamente sobre os creadores:

"Hay entre los pueblos y sus idiomas una tan íntima y necesaria conexión, que el des crédito o la estimación de los unos recae inevitablemente sobre los otros. Honrar por tanto y enaltecer una lengua, es honrar y dar prestigio al pueblo que en ella expresa sus conceptos" (41).

Os factores de identificación buscan, xa que logo, para-lo desprestixio do idioma empregando como argumento a correlación existente entre o individuo e a comunidade da que forma parte e a lingua alí creada. Deste xeito o desprezo do idioma é un signo evidente da pouca consideración que se ten un mesmo como individuo ou como membro dunha comunidade.

---

(39) F. Fernández Anciles, *op. cit.*, 1.

(40) L. Rodríguez, "El idioma gallego", en *El Heraldo Gallego*, Ourense, 48 (5.11.1878), 387-388.

(41) J. A. Saco Arce, *Gramática gallega*, Impr. de Soto Freire, Lugo, 1868, VII. No primeiro número da revista *Galicia. Ciencias, Literatura, Arte*, de Ferro, 1885, 2, aparece unha tradución case ó pé da letra do parágrafo comentado:

"Hai entr'os pobos y-as suas linguas unha tan comprida relacion qu'a mala ou boa fada d'uns cobre ós outros. Fala desprezada, pobo abaifado (*sic*); languaxe enaltecido, nación puxante e forte".

4. CONCLUSION

Con todas estas argumentacións, e con outras que as apoian, como a constatación da anormalidade do comportamento dos galegos en comparación co doutros pobos con lingua de seu (42) e o aprecio que del fan os estranxeiros, as persoas comprometidas co rexurdimento da lingua galega pretenderon variar de signo a negativa consideración social que ó idioma de Martín Códax lle concedera unha clase dominante asimilada lingüisticamente ós colonizadores casteláns da Idade Media. O camiño seguido para logra-los seus obxectivos buscaba que os galegos acabaran preguntándose como poderían desprezar unha lingua con tantas belezas e virtudes, que tivera un pasado histórico tan importante e da que dependía o futuro do país.

Os razoamentos aquí expostos respondían, asemade, a todas aquelas voces que se deixaron oír, cando o movemento de reivindicación daba os seus primeiros resultados e se albiscaban posibilidades de recuperación idiomática, para intentáreno frear mostrando a inutilidade de cultivar un dialecto -"aberración idiomática"- cando hai unha lingua "nacional" que todos comprendían e sinalando o perigo que supuña este feito para a "integridade da patria" (43).

É certo que moitas das ideas aquí analizadas non servirían hoxe para defender unha lingua, quer porque a evolución da sociedade lle restou validez, quer porque os seus alicerces se demostraron falsos -caso da consideración do galego como base da que naceu o castelán-, pero na época na que nos situamos eran as únicas armas das que se dispuña e así deben ser valoradas. Dende o noso presente, ben podemos dicir que os seus logros foron cativos, como desmostra o feito de que cen anos despois aínda temos que seguir argumentando para dignificalo noso idioma nacional, senón en idénticos termos, si moi parecidos. Así e todo cómpre non esquecer que de ser polo seu labor posiblemente hoxe non teríamos idioma que reivindicar nin tampouco se realizaría esta homenaxe a un home que, a un século de distancia, é un meritorio herdeiro da tarefa principiada no século XIX.

---

(42) Así se pode comprobar neste fragmento: "¿De quén dependerían eses malos gallegos [os que rexeitan o idioma], somellante conduta? ¿Toparían algún catalán, algún francés ou castelán que en justa correspondenza con eles lles houbera dito que tiña á menos ó seu idioma, cobizando que fora en diante o gallego o idioma que se falara en Cataluña, en Franza ou en Castela?" "¿Antipatriotas?" *op. cit.*, 1.

(43) Representativo deste estado de opinión é o expresado por J. de Arévalo "El dialecto", en *Galicia. Revista Regional*, A Coruña, 7 (xuño 1888), Tomo II, 301-312.